

TANKAR OM DRÖMMAR OCH MÅL av Stina Oscarson

När jag var sju år och min bror var fem hade vi bestämt oss för att bli fredsarbetare. Vi skulle skapa fred på jorden och hade förstått att om man skulle göra det måste man prata med USA:s president. Vi bodde på den tiden i Skellefteå och presidenten bodde på andra sidan jorden så vi bestämde oss för att bygga ett flygplan. Vi samlade ihop kartonger, tejp och linor och massor av ballonger och en vårvinterdag i mars tog vi ut planet på dagisgårdens baksida där det fanns en kulle som vi bestämt att lyfta från. Runt omkring stod en massa människor och tittade, men planet lyfte inte och vi gick in började bygga en båt istället. Vi fick tag i två stora oljefat, frigolit och bräddor och byggde en flotte med ett högt utkikstorn som stod klar precis när isen lättade från Bottenviken. Vi packade matsäck, tält och kikare och sa "hej då" till våra föräldrar. Flotten flöt och första dagsetappen blev en dryg kilometer innan bestämde vi oss för att slå läger för natten. Vi åt vår matsäck satte upp tältet och somnade. På natten började det blåsa och när vi vaknade hade flotten drivit till havs och vi packade ihop tältet och promenerade hem. På vägen påminde vi oss att jorden var rund, med andra ord borde vi kunna gräva en grop till andra sidan och resten av sommaren grävde vi, vi grävde hela dagarna, vi grävde tills sommarlovet tog slut och skolan började.

Vi kom aldrig till andra sidan. Men än idag finns på stranden en böljande fördjupning. Den finns där som en påminnelse om den kraft man har när man uppfylld av en stor dröm. Den finns där som en påminnelse om tron på att ett möte med en annan människa kan vara avgörande. Och jag fascinerar idag av att vi trodde att USA:s president skulle lyssna och försöka förstå vad vi menade. Visst var vi barn och visst var vi naiva. Men jag har försökt att bevara den tron även om den har naggats i kanten med åren, inte minst den senaste tiden. Jag blev inte fredsarbetare utan regissör, fast på sätt och vis är projektet detsamma. Den senaste färden har dock inte gått mot USA:s president utan rakt in i svensk kulturpolitik. Den färden var och är initiativet till och arbetet med den alternativa kulturutredningen: Skuggutredningen.

Skuggutredningen kom till som ett komplement till den av regeringen tillsatta kulturutredningen då vi var många som kände att innan det fattas beslut om en ny kulturpolitik i Sverige måste vi få till stånd en större idédebatt om konstens plats i ett samhälle som styrs allt mer av kommersiella värden och där de omätbara osynliga värdena tenderar att försvinna. När vi publicerade kulturuppropet "En talande tystnad" (DN 21/8 08) sa vi att det värsta som kunde hända, men samtidigt det troligaste, var att det skulle fortsätta vara tyst och vi förberedde oss på vad vi skulle göra i så fall, men vi misstog oss. Kulturdebatten tog fart och det har blivit uppenbart hur gärna vi vill förenkla, hur vi hela tiden vill placera människor i fack, tankar i en ideologi, hur vi till varje pris vill föröka greppa det ogreppbara och hur provocerande det är att drömma. Jag drömde ett ögonblick på en blogg om en reklamfri värld och blev omedelbart stämplad som kommunist och på SvD:s ledarblogg länkade man för en tid sedan till en insamling för att skicka mig till Nordkorea, och betalar resan under förutsättning att jag söker uppehållstillstånd. (länken är nu borttagen.) Det märkliga är att detta drivs av de nyliberaler som mest säger sig värna friheten. Jag tror vi på allvar måste fråga oss vad betyder ordet frihet? Och vad betyder valfrihet? Jag är inte kommunist, men jag tror inte heller marknaden är bra på allt.

När jag efter att ha läst Timbros rapport "kulturskymning inställd", en 40 -sidig hyllning till allt som ökar, jobben i upplevelseindustrin ökar, det säljs böcker på ICA, konst på IKEA, oskyldigt ställde frågan: är allt som ökar alltid bra? Måste vi inte fråga oss vilka böcker som säljs, vilka pjäser som spelas? Blev jag omedelbart stämplad som elitist. Och det är det fulaste man kan vara. Att vara egoist är helt ok, men att tala om värden som sträcker sig bortom egenintresset ska man passa sig för. Och det präglar idag hela politiken som blir mer och mer populistisk och kortsiktig vilket också drabbar kulturpolitiken.

I moderaternas kulturmanifest 3.0 står: "Om målet är att varje generation ska lämna efter sig en värld som är lite bättre än den föregående är kulturpolitiken vårt medel för det!" Jag blir glad när jag läser det. Det tyder på att man vill försöka styra samhället i en riktning mot en bättre värld. Men om vi ska kunna göra det måste vi också tillåtas formulera vad som är en bättre värld och vi måste ha platser som möjliggör dessa samtal. Det senaste halvåret har jag ofta citerat detta moderata manifest, men för en tid sedan började jag undra vad detta OM stod för. (Läs citatet ovan igen:) Det lilla ordet lämnade mig ingen ro och jag kände mig tvungen att fråga en av upphovsmännen vad det betydde. "ÄR inte målet för samhället att skapa en bättre värld?" Jag fick först inget svar men efter en stund sa han;

- "Egentligen vet jag inte om jag tycker att vi ska ha några mål."
- "Menar du att du kan vara politiker och inte vilja ha några mål?"
- "Nej. I alla fall inte för kulturpolitiken."

Kulturutredningen har fått till uppgift att se över våra kulturpolitiska mål eftersom en ny tid kräver det. Det kanske den gör, men jag tror att vi först måste försöka förstå vad dessa mål betyder idag och hur vi ska nå dem i en tid som snabbt förändras, och vi måste också våga tala om att det finns eviga värden. Ändra medel, inte mål, om målet är känt onåbart tänker jag. Det finns en utbredd rädsla för att kulturutredningen kommer att resultera i en alltför instrumentell syn på kultur och jag tror inte vi behöver fler mätbara uppnåeliga mål. Vi behöver mer drömmar, fler visioner och ett språk där andra värden än de rent ekonomiska kan bejakas och benämnas, och ett samhällsklimat där det är tillåtet.

Tankesmedjan Det Osynliga ger i februari ut "Parlören, en ordlista för icke mätbara värden." Där finns begrepp som andlig infrastruktur, motsägelsefullhetsstyrka, empativolym, möjlighetshorisont, marknadsbefrielse och ofullkomlighetsbejakande. Vi ser detta som ett steg åt andra hållet än det språk genom vilket man idag försöker ge kulturen ett existensberättigande. (Entreprenör, tillväxtfaktor, upplevelseindustri, attraktiv region osv)

Jag har inte svaret på vad en bättre värld är eller hur vi kommer dit, men jag tror att det någonstans finns en sanning som vi hela tiden måste försöka formulera tillsammans. Det är en av konstens främsta uppgifter och det är allas uppgift att inte förenkla. Vi som konstnärer måste fortsätta skildra människan i hela hennes komplexitet och därigenom bli en länk för förståelse till andra. På ett sätt skulle man kunna säga att konsten inte är något annat än ett stort fredsprojekt och vi måste sluta ifrågasätta att detta kostar för vi har helt enkelt inte råd att låta bli!

Avslutningsvis vill jag citera tankesmedjan Det Osynligas tankar om konst. De kan tyckas som en motsägelse efter vad jag nyss har skrivit, men jag skulle hellre säga att de besitter egenskapen motsägelsefullhetsstyrka.

Konsten måste vara fri.

Konstens ska inte lyda under några mål, inte ens goda.

Vi bör betrakta konsten som en illojal samhällspelare och inse illojalitetens nödvändighet för att hålla samhället levande.

Konsten bör vara en källa ur vilken de styrande hämtar tankar bortom den pragmatism som politiken alltid riskerar att hamna i.

Alla människor måste ges möjlighet att möta alla former av konst. Förmågan att välja konst som annat än ytlig förströelse är beroende av att man än gång gets möjlighet att lära sig dess språk.

Stina Oscarson

Konstnärlig ledare på Orienteatern, initiativtagare till Skuggutredningen och styrelseledamot i Tankesmedjan Det Osynliga.